

worden." Aan het slot vermaant ja bezweert hij den Aarts-bischop, waar de zwaarigheid der zaak door dezen zelf wel gevoeld wordt, toch den moed niet op te geven maar op den ingeslagen weg voort te gaan, totdat hij althans eenig resultaat zou bereikt hebben, ook al zou niet alles hem naar wensch gelukken ¹¹⁾).

Was het plan van Cranmer doorgestaan, de eenheid der Protestantsche Kerken, waarvoor niemand meer dan Calvijn geijverd heeft, zou wellicht nog gered zijn. Maar ook hier geldt het woord van den Säckinger Trompeter: Behüet dich Gott, es wär zu schön gewesen, behüet dich Gott, es hat nicht sollen sein. Reeds in October daarop moest Cranmer aan Calvijn melden, dat Melanchthon hem zelfs niet geantwoord had en Bullinger hem had geschreven, dat noch Melanchthon noch hij hun Kerken verlaten konden, nu Duitschland door den oorlog geteisterd werd ¹²⁾. Het scheen hem daarom beter de zaak òf geheel op te geven òf uit te stellen tot een meer geschikten tijd. Hij zou intusschen zorg dragen om de reformatie der Engelsche Kerk door te zetten en zich moeite geven, dat de leer dezer Kerk naar den regel van Gods heilig Woord werd verbeterd. Dit laatste heeft Cranmer nog gedaan, toen hij met behulp van de buitenlandsche Gereformeerde theologen die in Engeland toefden, de Engelsche Geloofsbelijdenis opstelde, de bekende 39 Artikelen, die, al sloten ze zich nauw bij de Augsburgsche Confessie aan, toch in het stuk van het Avondmaal beslist Calvinist waren. Van een Generaal Concilie kwam echter niets. Een jaar later stierf Koning Eduard en werd opgevolgd door de bloedige Maria, die de Engelsche Kerk weer Roomsch maakte en Cranmer als martelaar voor het Evangelie den brandstapel bestijgen deed.

Is deze eerste poging door Cranmer beproefd dus mislukt, meer succes heeft een tweede poging gehad, die evenzeer van Engeland uitging, doch ditmaal niet van een Engelschen bisschop maar van Engeland's Koningin Elisabeth. Het doel was thans echter niet zoozeer om Lutherschen en Gereformeerden te vereenigen dan wel om het gevaar af te wenden, dat de Gereformeerden in Duitschland juist van Luthersche zijde bedreigde. De toestand was dan ook sinds Cranmer zijn poging tot unificatie der Protestanten deed, geheel veranderd. Melanchthon, die na Luthers dood aan het hoofd der Duitse Kerk stond en de eenige was, die bij kloeker optreden, de geslagen breuk had